

УДК 811.161.2'367

Зоряна Куньч

С. Смеречинський про особливості вживання безособових конструкцій з проєкцією на нинішню нормативність

Мета цього дослідження – з'ясувати специфічні морфолого-синтаксичні ознаки українського науково-технічного мовлення в контексті концепції С. Смеречинського щодо моделей із використанням безособових дієслівних конструкцій на -но, -то, а також спроєктувати цю концепцію на нинішню нормативність і сформулювати рекомендації щодо застосування безособових форм. Задля досягнення цієї мети виокремлено такі завдання: 1) означити причини появи викривлень у синтаксичній системі науково-технічного мовлення; 2) виявити найважливіші правила застосування безособових форм відповідно до концепції, сформульованої в підручнику С. Смеречинського «Нариси з української синтакси» (1932 р.); 3) зіставити ці правила з іншими вченнями періоду початку ХХ ст. та зі сучасними вимогами до формування текстів науково-технічного стилю; 3) на підставі граматичних праць попередніх періодів запропонувати положення для вдосконалення сучасної нормативності з цього питання. У роботі використано низку теоретичних методів: дедукції, індукції, синтезу, узагальнення, систематизації, а також застосовано інтерпретаційні методи, які базуються на принципах системності і дають змогу пояснювати емпіричні матеріали та інтегрувати їх в єдину наукову систему. Порівняльно-зіставний аналіз уможлиблює виявити факти інтерференційного впливу російської мови на українську, виокремити наслідки інтерференції на синтаксичному рівні. Констатовано, що сучасна українська літературна мова, сформувавшись на діалектній основі, має в центрі повідомлення особистість, тому в ній переважають активні конструкції. Проте за потреби акцентувати увагу на дії, не беручи до уваги суб'єкта, українська мова долучає конструкції з предикативними формами на -но, -то, які становлять специфічну рису українського синтаксису. Виокремлено найважливіші риси форм на -но, -то, що їх зафіксовано в сучасній науковій літературі і в концепції С. Смеречинського. Рекомендовано активізувати в сучасному науково-технічному мовленні споконвічні українські моделі – безособові односкладні речення з дієслівною формою на -но, -то, в яких діяча не названо, а також активні конструкції з

різними формами дієслівних утворень, які передають динаміку думки, точно і влучно відтворюють живу народну мову.

Ключові слова: українська мова, норма літературної української мови, С. Смерчинський, нормативність, безособові форми на -но, -то, синтаксична норма

Вступ

В умовах глобалізації та численних мовних інтерференцій набувають актуальності питання збереження притаманних для української мови синтаксичних конструкцій, позаяк саме синтаксис зазнає малопомітного, проте зазвичай руйнівного впливу, що призводить до викривлення граматичної системи української мови загалом. Наукові дискусії останніх років засвідчують, що чи не найважливішою проблемою сучасної української стилістики та культури мови залишається питання, як зберегти національний дух українського науково-технічного мовлення. Особливо гостро в цьому контексті постає проблема відновлення національної самобутності українського книжного синтаксису. Адже неправильне використання синтаксичних конструкцій, зокрема речень з дієслівними безособовими формами на -но, -то, сьогодні необґрунтовано стає поширеним явищем в українській науково-технічній літературі.

Проблема недоцільного використання в професійному спілкуванні синтаксичних моделей з пасивними та безособовими дієслівними формами вже була об'єктом наукових досліджень в українському мовознавстві. Її під різними кутами зору розглядають у своїх працях фахівці-філологи (Шерех, 1951; Шевельов, 1987; Бабич, 2003; Городенська, 2001; Вихованець, Городенська, 2004; Сербенська, 2004; Брицин, 2001; Куньч, Голубінка, 2004; Непийвода, 1997; Даниленко, 2003; Лаврінець, 2014; Kunch, 2018; Пілецький, 2016). Термінознавці-практики опрацьовують їхні рекомендації та роблять власні висновки (Гінсбург, 2008).

Це питання активно порушували у своїх працях мовознавці 20–30-х рр. ХХ ст. (Курило, 1930; Синявський, 1931; Гладкий, 1928; Сулима, 1927; Сімович, 1919). Так, Василь Сімович у «Граматичі української мови» називає дієслівні форми на -но, -то *дієприкметниками страждального стану* і окреслює їхнє нормативне вживання так: «Коли *не хочемо* або *не можемо* назвати *особи*, що щось робить, то балакаємо загально, *неособово*» (Сімович,

1919: 482). Учений наводить низку прикладів з художньої літератури, в яких нормативно використано ці форми («*Моя Україно, за що тебе сплюндровано, за що, мамо, гинеш?*» (Шевченко). *Ніхто не подумав, що сього козака бито* недавно киями (Куліш) (Сімович, 1919: 282)) і неоднозначно наголошує, що «ставити при них *особи*, як це діється в московській мові, це великий **гріх** проти української мови. Через те в укр. мові ніяким робом не можна сказати н. пр.: *мною* зловлено рибу (= я зловив рибу), *тобою* вбито ворога (= ти вбив ворога), *братом* одержано листа (= брат одержав листа), *нами* забрано в полон (= ми забрали в полон)» (Сімович, 1919: 282).

Сучасні підручники для майбутніх філологів-україністів, на нашу думку, необґрунтовано уникають цієї складної теми: подекуди не порушують проблеми нормативності чи стилістичних аспектів вживання дієслівних форм на -но, -то (Пономарів, 1992), іноді лише зазначають їхнє походження й функційне призначення, не акцентуючи на нормативному вживанні, як-от: «Безособові форми на -но, -то вказують на вже виконану невідомою чи неназваною особою дію, тому утворюються від пасивних дієприкметників минулого часу і, як і безособові дієслова, є головним членом в односкладних безособових реченнях» (Мацько, Мацько, Сидоренко, 2005: 244).

Мета цього дослідження – з'ясувати специфічні морфолого-синтаксичні ознаки українського науково-технічного мовлення в контексті концепції С. Смеречинського щодо моделей із використанням безособових дієслівних конструкцій на -но, -то, а також спроектувати цю концепцію на нинішню нормативність і сформулювати рекомендації щодо застосування безособових форм. Задля досягнення цієї мети ми ставимо для вирішення такі завдання: 1) означити причини появи викривлень у синтаксичній системі науково-технічного мовлення; 2) виявити найважливіші правила застосування безособових форм відповідно до концепції, сформульованої в підручнику С. Смеречинського «Нариси з української синтакси» (1932 р.); 3) зіставити ці правила з іншими вченнями періоду початку ХХ ст. та зі сучасними вимогами до формування текстів науково-технічного стилю, відображеними в науковій літературі; 3) на підставі граматичних праць попередніх періодів запропонувати положення для вдосконалення сучасної нормативності з цього питання.

Теоретичний базис

Для досягнення мети в статті використано широкий спектр теоретичних методів і методик: а) дедукції (формулювання загальних теоретичних суджень із подальшим підтвердженням їх конкретними матеріалами); б) індукції (узагальнення емпіричних даних і фактів); в) аналізу (руху від цілого до частин); г) синтезу (руху від частин до цілого); ґ) узагальнення (переходу на вищий рівень абстракції через виявлення загальних ознак (властивостей, тенденцій і т. ін.); д) систематизації, тобто зведення розрізнених знань в єдину наукову концепцію. Також використовуємо інтерпретаційні методи, які базуються на принципах системності, діяльнісного і когнітивного підходів. Вони дають змогу пояснювати емпіричні матеріали з огляду на первинні припущення та покликання, інтегрувати отримані емпіричні дані в єдину наукову систему. Порівняльно-зіставний аналіз уможливорює виявити факти інтерференційного впливу російської мови на українську, виокремити наслідки інтерференції на синтаксичному рівні.

Формування граматичної системи національної мови, її стилістичних особливостей насамперед залежить від історичних обставин її становлення. Форми на -но, -то в сучасній науковій літературі характеризують як специфічну ознаку української мови, «яка вирізняє її з-поміж інших слов'янських мов» (Вихованець. Городенська, 2004: 291). Наголосимо, що безособові форми на -но, -то мають в українському книжному мовленні досить тривалу традицію вживання, їх зафіксовано в пам'ятках українського ділового стилю з XIV–XV ст. (Лаврінець, 2014: 61–75). Їхнє застосування є виправданим і вимогами логічності, точності мовлення, і відповідністю традиціям книжного українського стилю, і, звісно, нормативними вимогами сучасної української літературної мови.

Зазвичай у науковій літературі дослідження певних синтаксичних моделей подають через зіставлення з іншими слов'янськими мовами, зокрема з російською, яка впродовж тривалого історичного періоду чинила значний інтерференційний тиск на українську мову. Отож насамперед варто звернути увагу на джерела формування специфічних морфолого-синтаксичних ознак кожної мови. Як відомо, сучасна українська літературна мова сформувалася на основі діалектів народної мови і віддає перевагу активним конструкціям. Як зазначає О. Синявський, «безпідметові

речення взагалі вживаються в мові тоді, як або не можна назвати підмета, бо він невідомий (напр., *Уже нахмарило.*), або його небажано називати (напр., *Йому запропоновано посаду.*), або нарешті як у мові нема засобів висловлюватися звичайним реченням із головною парою» (Синявський, 1931: 203). Загалом українська мова відзначається динамізмом, сконденсованістю думки, і цьому значною мірою якраз і сприяє її прив'язаність до активних дієслівних форм (Куньч. Голубінка, 2004: 26). Російська літературна мова, поклавши в основу формування свого книжного мовлення церковнослов'янську мову, прихильно сприймає пасивні моделі. Саме ця відмінність стала, на наш погляд, вагомим підґрунтям для появи інтерференційних явищ, про які йтиметься нижче.

Другий чинник, що має істотне значення для розвитку граматико-стилістичної специфіки мови, – це традиція, яка особливо яскраво виявляє себе в книжних стилях, зокрема й науковому. Вирішальний вплив на формування традицій мають певні мовні тенденції, які знаходять свій вияв у формулюванні типових фраз, мовних кліше, що повторюються від тексту до тексту. Тривалий період співіснування двох мовних систем (російської та української), одна з яких превалювала в науковому дискурсі, призвів до викривлень офіційно-ділового, наукового стилю в бік російської мови. Як слушно зауважує О. Лаврінець, «до сьогодні вибір активної чи пасивної конструкції науковці здійснюють переважно інтуїтивно, часто керуючись при цьому міркуваннями не власне мовного, а політичного, соціального, культурологічного характеру» (Лаврінець, 2014: 63). Як показує порівняльний аналіз анотацій (українською і російською мовами) наукових статей, опублікованих у Віснику Національної академії державного управління при Президентові України за 2015–2017 рр., дуже часто для формулювання думки в науковому дискурсі дослідники обирають традиційну для російської граматичної системи модель, не замислюючись про її недоцільність в українському нормативному полі (Kunch, 2018).

Третій чинник – позамовні, соціально-політичні чинники. У праці «Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання» акцентовано: «Шлях відвойовування українською мовою свого простору був складним, бо імперія розцінювала будь-який крок у цьому напрямі як прояв політичного сепаратизму» (Боряк, 2016: XXXI). Аналізуючи статус

української мови на початку ХХ століття, український мовознавець Ю. Шевельов, слушно зазначав, що для українців «мовне питання неминуче перестав бути тільки лінгвістичним питанням, чи, краще сказати, безпосередньо лінгвістичним, а стає також – і то часто насамперед, питанням політичним, соціальним і культурним» (Шевельов, 1987: 6). Соціально-політичні чинники знайшли своє відображення і в мовному законодавстві попередніх періодів, і в примусовому насаджуванні російської мови в радянський період, про що ґрунтовно писав Іван Дзюба у праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (Дзюба, 1965). Така мовна політика загальмовувала й спотворювала розвиток літературної української мови, внаслідок цього висловлювати думку за моделлю російської мови стало нормальним, а іноді й престижним.

Отож однією з найважливіших проблем сучасного науково-технічного стилю, як слушно наголошує В. Пілецький, залишається «питання, як зберегти національний дух української термінології за умов широких глобалізаційних процесів сучасності» (Пілецький, 2016: 237).

Виклад основного матеріалу

На початку ХХ ст. вчені-філологи активно дискутували з приводу норм застосування окремих синтаксичних конструкцій, зокрема й безособових. Деякі питання нормативності вживання безособової форми на -но, -то визначив український мовознавець С. Смеречинський порушував уже на зорі своєї наукової діяльності в праці «Куди йде українська мова? До питання про предикативний номінатив та «предикат» інструменталь в українській мові» (Смеречинський, 1928), яку сприйняли сучасники автора й високо оцінили нинішні дослідники. Так, автор ґрунтовної монографії з історичної граматики української мови А. Даниленко зазначає, що в ній «чи не вперше після О. Потебні автор зробив спробу сполучити історію (діахронію) з синхронією, аби довести, що “предикативний інструменталь в українській мові не є органічний”» (Даниленко, 2003: 27).

У своїй основній граматичній праці «Нариси з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою)» С. Смеречинський докладно (на 14-тьох сторінках) описує «безпідметові речення з неособовими дієслівними формами минулого часу на -но, -то» (Смеречинський, 1932: 8–22). Завдяки стрункості

побудови підручника й лапідарності стилю його автора маємо змогу чітко виокремити чотири блоки проблем, що їх порушує С. Смеречинський щодо нормативности вживання безособових форм на -но, -то:

- 1) чи властиві цим конструкціям допоміжні дієслова *було, буде*;
- 2) чи можна в цих конструкціях застосовувати дієву особу (діяча);
- 3) чи при пасивному присудку можна вживати орудний відмінок;
- 4) як правильно вживати речення з формами на -но, -то та з якими формами, крім знахідного відмінка, вони поєднуються.

Ці питання залишаються актуальними і для сучасної української лінгвістики, їх порушують у працях, присвячених проблемам культури української мови. Проаналізуємо докладніше кожен із заявлених у концепції С. Смеречинського проблем у зіставленні з дослідженнями його сучасників та з проєкцією на нинішню нормативність.

Щодо першої проблеми С. Смеречинський дає однозначну відповідь: «Українській народній мові не властиво до форм на -но, -то додавати помічного дієслова ні в формі *було* для минулого, ні в формі *буде* для майбутнього часу» (Смеречинський, 1932: 10). Його наявність в окремих авторів дослідник пояснює російським впливом. Позаяк в російській мові форми на -но, -то – це пасивні дієприкметники минулого часу середнього роду, для позначення наявності певної ознаки в минулому чи майбутньому їм потрібно мати допоміжне дієслово («*выпито* (есть) – в теперішньому, *выпито было* – в минулому, *выпито будет* – в майбутньому» (Смеречинський, 1932: 11)). В українській же мові форми на -но, -то – це вже не дієприкметники, а безособові дієслівні форми, що не мають ані ознаки роду, ані ознаки числа. Вони «самі про себе вже мають значення минулого часу» (Смеречинський, 1932: 10). Більше того, С. Смеречинський характеризує ці форми як «уже майже активні: мають бо об'єкт у знахідному відмінку» (Смеречинський, 1932: 11).

Такої ж концепції дотримуються й інші сучасники С. Смеречинського. Приміром, О. Синявський зазначає, що форми на -но, -то «виступають у реченні зовсім незалежними і звичайно керуючи іншими словами як справжні дієслова, напр., *книгу вже принесено*» (Синявський, 1931: 203), а В. Сімович наголошує:

«ставити при дієприкм. стражд. стану слівця: **було, буде** (щоб висказати минулий і будучий час) **не можна**. Такі вискази, як: *висловлено було погляд, виставлено було кандидатуру, буде зроблено заходи...*, числі москалізми, їх уживати **не можна**» (Сімович, 1919: 283). Так само категорично проти дієслова-зв'язки *бути* висловлювався й М. Сулима: «українській мові аж ніяк не властиві такі фрази, де до присудків на -но, -то бувають додаткові форми помічного дієслова “було” й “буде”» (Сулима, 1928: 80).

Сучасна науково-навчальна література на цій властивості нашої мови не акцентує, а приклади використання безособових форм на -но, -то подекуди навіть суперечать їй. У найновішій редакції Українського правопису особливості вживання безособових форм на -но, -то докладно не прописано. Підручники для майбутніх філологів-україністів також майже не порушують проблеми нормативності вживання цих форм, як уже зазначено вище, або ж трактують ці форми як «предикативні дієприкметникові форми на -но, -то» (Пономарів, 2001: 191; Мацько, Мацько, Сидоренко, 2005: 234), «предикативні форми на -но, -то» (Вихованець, Городенська, 2004: 290), «незмінні предикативні форми на -но, -то» (Грищенко, 1997: 444), «дієслівні форми на -но, -то» (Шевчук, Клименко, 2011: 617), «безособові форми на -но, -то» (Ющук, 2003: 401), констатуючи, що ця незмінювана форма дієслова «твориться від пасивних дієприкметників шляхом заміни закінчення на суфікс -о: *написаний – написано*» (Зубков, 2004: 246). Тільки окремі автори звертають увагу на те, що допоміжне слово *було* можна використовувати в цій моделі обмежено, лише за певних обставин. Так, цю думку чітко сформульовано в підручникові «Українська мова» І. Ющука: «За своїм значенням безособова форма на -но, -то виражає дію, минулу недавно <...>. Якщо ж повідомляється про давно закінчену або майбутню дію, то ця форма вживається з допоміжним дієсловом *було* або *буде*» (Ющук, 2003: 401). Сучасна наукова література демонструє нам чимало прикладів порушення цієї норми, рясніючи реченнями, в яких безособову форму на -но, -то поєднано без потреби з допоміжним дієсловом *було* (Kunch, 2018, с 132–141).

Отож можемо констатувати, що неналежне висвітлення означеної проблеми в сучасній фаховій літературі призводить до численних мовленнєвих помилок і потребує негайного вирішення.

Друга проблема, яку порушує С. Смеречинський і яку активно обговорюють в сучасному науковому дискурсі: за яких обставин слід використовувати безпідметові конструкції на *-но*, *-то*. У «Нарисах з української синтакси» чітко й слушно, на наш погляд, розмежовано значення підметових і безпідметових конструкцій: «У безпідметових конструкціях типу *Байду замучено* всю силу має **присудок** (неособова дієслівна форма минулого часу на *-но*, *-то*) і вагу має сама дія. У підметових конструкціях типу *Байда замучений*, *Байда був замучений*, *Байда буде замучений* більше важить уже не дія, а **підмет**» (Смеречинський, 1932: 14). Спираючись на цю тезу, С. Смеречинський заявляє дві основні вимоги щодо вживання конструкцій на *-но*, *-то*: 1) «Коли хочемо **піднести підмета** і на ньому зосередити всю силу вислову, то вживаємо підметової конструкції з дієприкметником минулого часу пасивним на *-ний*, *-тий*. А коли є потреба **піднести присудка**, – то безпідметової конструкції з неособовою дієслівною формою минулого часу на *-но*, *-то*» (Смеречинський, 1932: 14); 2) «Безпідметова конструкція можлива тільки тоді, **коли особи (підмета) нема, а в присудкові в формі на *-но*, *-то* міститься поняття “хтось зробив”**» (Смеречинський, 1932: 15). При цьому вчений наголошує, що літературна мова застосовує форми на *-но*, *-то* ширше, аніж народна, позаяк ці конструкції придатні для перекладання російських конструкцій з дієприкметниками в ролі іменної частини складеного присудка («он убит на войне – его убили на войне, отже, укр.: його вбито на війні») (Смеречинський, 1932: 15)).

Сучасники С. Смеречинського так само докладно характеризують ситуації вживання аналізованих форм. Приміром, О. Синявський у праці «Норми української літературної мови» цій проблемі присвячує цілий параграф 146, в якому докладно характеризує «*безпідметове речення на -но, -то*», зокрема акцентуючи, що «*безпідметове речення на -но, -то*, до речі, будуть лише тоді, коли ті присудки на *-но, -то* означають дію живої істоти, хоч і невідомої або просто неназваної, як наприклад, *книгу написано* (про людей), *його призначено* (про представників влади), *хлопця покусано* (про собак, комарів), *траву потолочено* (про худобу) і т. ін., але ніяк не може бути безпідметових речень на місці таких, як *і небо невмите і заспані хвилі, як збудоване людське тіло, усі гори вкриті лісом* тощо» (Синявський, 1931: 204).

Сучасна лінгвістична теорія підтверджує тези С. Смеречинського, констатує, що пасивні дієприкметники за своєю морфолого-синтаксичною специфікою призначені для використання там, де треба відзначити не процес, а ознаку, набуту внаслідок процесу. Відтак, рекомендовано вживати пасивні дієприкметники за їхнім прямим призначенням – в ролі означень, а дієслівні форми на -но, -то – в ролі присудка, що надасть вислову точности, логічності й правильности.

Загалом речення з безособовою дієслівною формою на -но, -то можна вважати активними, хоча вони не мають підмета: не беручи до уваги виконавця, ці конструкції зосереджують увагу на завершеності, результативності дії. Українські пасивні дієприкметники також певною мірою втратили своє пасивне значення, оскільки вони наблизилися за синтаксичною роллю до прикметників. Ю. Шерех ще на початку 1950-х років зазначав, що назва «пасивні дієприкметники» «спирається більше на історію мови, ніж на її сучасний стан», адже вони, «наближаючися до ролі дієприкметника взагалі, універсального дієприкметника, часто зовсім уже не мають пасивного значення» (Шерех, 1951: 320). Підкреслимо, що і дієслівні форми на -но, -то, і пасивні дієприкметники в українській літературній мові є нормативними моделями, але існує суттєва відмінність у їхньому синтаксичному використанні. Дієслівна форма на -но, -то доцільна, коли є потреба наголосити на процесі, спрямованому на об'єкт, без вказівки на суб'єкт. Натомість конструкцію з пасивним дієприкметником можна використовувати, якщо «потрібно відтінити не процес, а ознаки, набуті внаслідок процесу» (*Розміри застандартизовано в... і Розміри застандартизовані, а не довільні*) (Шевчук, Клименко, 2011: 617).

Щодо відмінности в змісті речень з пасивними дієприкметниками й формами на -но, -то С. Смеречинський покликається на цілком актуальну, на наш погляд, думку В. Сімовича, яка, проте, майже не відображена в сучасній науковій літературі: «Слушно зауважує В. Сімович, що такі вислови як: Верх Фузіями більшу частину року *вкрито* снігом (Русова, Географія, III, ст. 33) <...> “цілком фалшиві, не віддають того, що ми під ними розуміємо, а власне, що «верх Фузіями *вкритий* снігом»” <...> (Пор. На теми дня, 19–20)». Гадаємо, в сучасних підручниках та посібниках для студентів філологічних спеціальностей варто акцентувати на

доцільності розрізнення таких граматичних моделей, позаяк бачимо, що в останньому контексті пасивний дієприкметник виконує свою атрибутивну функцію в складеному присудку, тому його вживання є цілком логічним і виправданим.

Сучасна наукова література виявляє ще одну поширену помилку вживання пасивних дієприкметників – поєднання в одному реченні двох дієприкметників, один з яких є означенням, а другий – присудком. Цей тип помилкових моделей докладно описано в посібникові Шевчук & Клименко: *«Розроблені (означення) засоби зорієнтовані (присудок) на забезпечення точності сприйняття; Розроблені (присудок) засоби, зорієнтовані (означення) на забезпечення точності сприйняття»*. Порівнюючи ці два речення, бачимо, що від однієї коми кардинально змінюється зміст. Уживання за прямою призначеністю пасивних дієприкметників лише як означень, а дієслівних форм на -но, -то – як присудків робить речення однозначно зрозумілими: *Розроблені (означення) засоби зорієнтовано (присудок) на забезпечення точності сприйняття; Розроблено (присудок) засоби, зорієнтовані (означення) на забезпечення точності сприйняття»* (Шевчук, Клименко, 2011: 618). Цей приклад підтверджує тезу С. Смеречинського щодо потреби розрізнення семантико-граматичних особливостей пасивних дієприкметників та безособових форм на -но, -то.

Третя проблема, на якій акцентує С. Смеречинський: чи можна вживати орудний відмінок діяча при пасивному присудку. Відповідь на це питання дослідник формулює категорично заперечно: «Тут бо не може бути не тільки граматичного підмета – особи, але й логічного (хоч би й у формі орудного відмінку)» (Смеречинський, 1932: 17). При цьому він покликається також і на висновок М. Сулими: «при дієслівних формах-присудках на -но, -то у народній українській фразі не буває (це – закон) орудного діяльника» (Смеречинський, 1932: 17). Зазначимо, що нормативні праці початку ХХ ст. акцентують, натомість, на використанні «орудного засобового», про що йтиметься нижче. Дотримуючись цих позицій, С. Смеречинський наводить цікавий з огляду на наявні в сучасному науково-технічному мовленні мовні звички приклад: «Не властиво казати: ці постанови ухвалено (або: ухвалені) XVI партз'їздом. Властиво: ці постанови ухвалив XVI партз'їзд. З ін. відтінком: ці постанови ухвалені на XVI партз'їзді,

або: ці постанови *ухвалені від XVI партз'їзду*» (Смеречинський, 1932: 16).

Подібну тезу можна спостерегти і в сучасній науковій літературі, де форми на -но, -то кваліфікують як «предикативні форми зі значенням результативного стану, що є наслідком виконаної дії» (Вихованець, Городенська, 2004: 290). Отож у підручникові Шевчук & Клименко як типову помилку охарактеризовано таку: «Введення в речення діяча у формі іменника чи займенника в орудному відмінку. Наприклад: *Закон прийнято Верховною Радою*» (Шевчук, Клименко, 2011: 618). Помилковість цієї моделі пояснено і логічними, і граматичними підставами: «Ці конструкції передають поняття «хтось зробив» і тому не можуть містити логічного підмета. Дієслівні форми на -но, -то незмінні, вони не мають закінчення, яке указувало б на особу-діяча» (Шевчук, Клименко, 2011: 618). Як нормативні автори пропонують активну (*Верховна Рада прийняла Закон*) або безособову, але без орудного відмінка (*Закон прийнято*), що не суперечить концепції С. Смеречинського. Більше того, А. Коваль наголошує на доцільності вживання безособових форм тоді, коли треба «передавати зміст знеособлено», адже «безособові речення бувають зручною формою для приховування авторської думки, для уникнення зайвої категоричності» (Коваль, 1978: 225). Науковий стиль послуговується безособовими реченнями часто як головними в складнопідрядних конструкціях, позаяк тоді «здогади і твердження даються не прямо, а з певною обережністю, так, щоб авторська позиція не наголошувалась» (Коваль, 1978: 225).

Отож у сучасному науково-технічному мовленні, для якого властиве відкидання особи дослідника на другий план, рекомендовано використовувати саме безособові конструкції, позаяк це передбачає, що ми хочемо наголосити саме на дії, не акцентуючи, хто є її виконавцем. Модель з орудним відмінком діяча за логікою повідомлення «знижує комунікативний ранг основного учасника ситуації – суб'єкта дії, вжитого в позиції вихідного підмета, тому що її передано іншому учасникові ситуації – об'єктові дії» (Вихованець, Городенська, 2004: 244). Приміром, неправильно слід вважати будову такого речення «*Автором проаналізовано донаукові уявлення про середовище...*». За граматичними законами української мови така конструкція є хибною, оскільки логічний суб'єкт, який називає діяча і має бути підметом, став граматичним додатком в орудному відмінку,

а логічний об'єкт, на який спрямовано дію і який мав би бути в реченні додатком, виступає в ролі підмета. Таку думку українською мовою можна формулювати тільки за допомогою активної моделі: «*Автор проаналізував* донаукові уявлення про середовище...» (Kunch, 2018: 134).

Акцентуємо, що пасивні моделі знеособлюють українську мову, виставляючи в ролі підмета неживий об'єкт, що часто суперечить і граматичним законам української мови, і логічним принципам побудови судження. Активним конструкціям, у свою чергу, притаманна стилістична нейтральність, однозначність, що є важливою рисою науково-технічного мовлення.

Четверте порушене в посібникові С. Смеречинського питання, – це визначення нормативних рамок вживання речень з дієсловами на -но, -то, зокрема й дослідження, з якими формами, крім знахідного відмінка, вони поєднуються. Дослідник конкретизує дві можливі для застосування моделі: 1) орудний відмінок знаряддя і способу та 2) «родовий відмінок дієвої особи з прийменником *від*» (Смеречинський, 1932: 19). Щодо першої моделі він використовує яскравий приклад *цього листа переслано братом* і чітко розмежує сприймання цього повідомлення з огляду на традиції української та російської мови: «По-українському це значить, що цього листа переслали (хтось переслав) братом (рос.: через брата, посредством, при посредстве брата), а не що цього листа переслав брат, як зрозуміли б це речення в російській мові» (Смеречинський, 1932: 18). Зазначимо, що в посібниках початку ХХ ст. акцентовано на нормативності використання «орудного засобового», зазначаючи, що засобом дії може бути й назва істоти. О. Синявський, зокрема, наводить такі приклади: «*передати братом* (себто «за допомогою брата», «через брата»), *надіслати хлопцем, переказати знайомою, одержати кур'єром, сповістити товаришем*» (Синявський, 1931: 254), наголошуючи, що в цьому контексті іменники в орудному відмінку визначають «засіб діяльності».

Вважаємо, що сучасне перекладознавство має звернути особливу увагу на специфіку перекладу науково-технічного тексту з такого типу моделями. Позаяк українське книжне мовлення тривалий час зазнавало інтерферентного впливу російської мови, з'явилася стійка тенденція перекладати російські пасивні дієслівні конструкції буквально, тобто такими ж пасивними побудовами з орудним

відмінком діяча (явище калькування). Якщо брати до уваги принцип комунікативної рівноцінності, то переклад мусить доречно підібраними мовними засобами коректно відтворювати зміст оригіналу, а також має викликати у читача перекладеного тексту ті ж самі уявлення, емоції, що й оригінал. Однак переклад не може бути буквалістським, тобто перекладач не має допускати помилок, пов'язаних із копіюванням семантичних чи граматичних одиниць оригіналу. Крім того, що такі помилки свідчать про невисокий рівень розуміння мови перекладу, вони призводять до засмічення української мови невластивими для неї ненормативними елементами.

Друга пропонована модель із прийменником *від* була поширена, за свідченням С. Смеречинського, і в старій українській, і в живій українській (народній та літературній), він наводить низку прикладів-підтверджень цього. Проте дослідник констатує: «Не може стояти, на мою думку, замість кожного орудного відмінку дієвої особи при пасивах родовий з прийменником *від*» (Смеречинський, 1932: 20) і наголошує, що норм для цієї конструкції поки що не визначено. Сам С. Смеречинський пропонує таке правило: «якщо дієва особа чинить **посередньо**, то тоді може бути *від* з родовим, якщо – **безпосередньо**, тоді ця конструкція не завжди придатна» (Смеречинський, 1932: 21). Тобто він практично прирівнює цю модель до першої, де орудний також називав посередника. Сучасна українська мова, на жаль, втратила модель «безособова форма + *від* з родовим відмінком», сучасні підручники її не пропонують. Проте в посібниках для студентів можна виявити інші нормативні прийменникові конструкції, про які згадує також і С. Смеречинський: «Пор. і таке: постанови, *що ухвалені на V з'їзді* (зам. хибного «з'їздом»), резолюція, *що складена в комісії* та ін.» (Смеречинський, 1932: 22).

Наукова новизна

роботи полягає в системному аналізі концепції С. Смеречинського щодо моделей із використанням безособових дієслівних конструкцій на -но, -то, а також зіставленні цієї концепції зі сучасними нормами літературної української мови і формулюванні рекомендацій щодо застосування безособових форм.

Висновки

Підсумовуючи аналіз концепції С. Смеречинського щодо особливостей вживання безособових конструкцій з проєкцією на нинішню нормативність, наголосимо, що мова кожного народу

характеризується своїми синтаксичними традиціями, які виявляються в специфіці побудови речень, переважанні тих чи тих граматичних засобів. Сучасна українська літературна мова, яка сформувалася на основі діалектів народної мови, має в центрі повідомлення особистість. Тому в українській літературній мові переважають активні конструкції. Проте, коли є потреба акцентувати увагу на дії, не беручи до уваги суб'єкта, українська мова пропонує до вжитку моделі з предикативними формами на -но, -то, які становлять специфічну рису українського синтаксису (Kunch, 2018: 140). С. Смеречинський наголошує, що «літературна мова вживає безпідметових конструкцій з формами на -но, -то геть ширше, як мова народня», і констатує їхню значну поширеність в книжній мові XVI–XVII ст. (Смеречинський, 1932: 16).

На основі аналізу концепції С. Смеречинського щодо моделей із використанням безособових дієслівних конструкцій на -но, -то з проєкцією на нинішню нормативність виокремлюємо такі найважливіші спільні положення, які рекомендуємо до практичного використання:

1. Форми на -но, -то – це дієслівні форми, за походженням пов'язані з пасивними дієприкметниками, але відрізняються від останніх тим, що є незмінними і в реченні виконують тільки предикативну функцію.

2. Безособові форми на -но, -то виражають завершену дію, минулу недавно, тому не потребують допоміжного слова *було*. Якщо ж повідомляється про давно закінчену або майбутню дію, то цю форму поєднують із допоміжним дієсловом *було* або *буде*.

3. Моделі з дієслівними формами на -но, -то підкреслюють результативність, наявність певних наслідків у момент мовлення, тому вони придатні для використання у всіх стилях. У науковому стилі літературної української мови їхнє вживання зумовлено також небажанням наголошувати на авторській позиції, що підкріплює їхню частотність.

Рекомендуємо активізувати в сучасному науково-технічному мовленні споконвічні українські моделі – безособові односкладні речення з дієслівною формою на -но, -то, в яких діяча не названо, а також активні конструкції з різними формами дієслівних утворень, які передають динаміку думки, точно і влучно відтворюють живу народну мову.

Гадаємо, С. Смеречинський вповні реалізував визначену для себе самого мету всієї наукової діяльності: «допомогти встановити норми чистої (на народній основі) літературної української мови. Бо, мовляв, мусить же колись бути одна спільна літературна мова і для харківської Слобожанщини, і для карпатських гуцулів і лемків» (Подолінний, 2011: 157).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі сучасних науково-технічних текстів з огляду на означену проблематику.

Література

- Бабич, Н. Д. (2003). *Практична стилістика і культура української мови*. Львів: Світ.
- Боряк, Геннадій (2016). *Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання* Київ: Кліо.
- Брицин, В. (2001). Односкладні речення в українській мові: до питання методології їхнього дослідження. *Мовознавство*, 3, 7–14.
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна. граматики української мови*. Київ: Пульсари.
- Гінзбург, М. (2008). Синтаксичні конструкції у фахових текстах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології», 620, 26–32.
- Гладкий, М. (1928). справа популяризації наукового знання. *Життя й Революція*, 8, 144–154.
- Городенська, К. (2001). Синтаксична специфіка української наукової мови. *Українська термінологія і сучасність*, IV, 11–14.
- Грищенко, А. П. (Ред.) (1997). *Сучасна українська літературна мова: Підручник*. Київ: Вища школа.
- Даниленко, А. І. (2003). *Предикати, відмінки і діатези в українській мові: історичний і типологічний аспекти*. Харків: Око.
- Дзюба, Іван. (1965). *Інтернаціоналізм чи русифікація?* Відновлено з <http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm>.
- Зубков, М. (2004). *Сучасна українська ділова мова*. Харків: Торсінг.
- Коваль, А. П. (1978). *Практична стилістика сучасної української мови*. Київ: Вища школа.
- Куньч, З., Голубінка, Н. (2004). Пасивні дієслівні конструкції в українському науковому мовленні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології», 503, 24–27.
- Курило, О. (1930). Про українські безпідметові конструкції з присудковими дієприслівниками -но, -то. *Збірник секції граматики української мови*, 1, 1–39.

- Лаврінець, О. (2014). Пасивні конструкції з дієсловами на -ся в сучасній науковій мові: синонімія та паралелізм функціонування. *Українська мова*, 61–75.
- Мацько, Л. І., Мацько, О. М., Сидоренко, О. М. (2005). *Українська мова: Навчальний посібник*. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО».
- Непийвода, Н. (1997). *Мова української науково-технічної літератури (функціонально- стилістичний аспект)*. Київ: Міжнар. фін. агенція.
- Пілецький, В. (2016). Дієслівні форми та віддієслівні іменники і прикметники в науково-технічній термінології (проблеми творення та функціонування). *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*, 38, 236–249.
- Подолинний, А. (2011). Сергій Смеречинський: Справа № 826. *Зелене жито: Вибр. тв.* Вінниця: ДКФ.
- Пономарів, О. Д. (1992). *Стилістика сучасної української мови: Підручник*. Київ: Либідь.
- Пономарів, О. Д. (Ред.). (2001). *Сучасна українська мова (2-ге вид.)*. Київ: Либідь.
- Сербенська, О. (2004). *Культура усного мовлення. Практикум*. Київ: Центр навч. літератури.
- Синявський, О. (1931). *Норми української літературної мови*. Київ, 2018. Репринт з видання 1931 р.
- Сімович, В. (1919). *Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці*. Київ; Ляйпціг.
- Смеречинський, С. (1928). Куди йде українська мова? До питання про предикативний номінатив та «предикат» інструменталь в українській мові). *Записки історично-філологічного відділу*, XIX, 185–203.
- Смеречинський, С. (1932). *Нариси з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою)*. Київ, 2021. Репринт з видання 1932 р.
- Сулима, М. (1927). *З історії української мови*. Харків: Рух.
- Сулима М. (1928). *Українська фраза. Коротенькі начерки*. Харків: Рух.
- Шевельов, Ю. (1987). *Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941). Стан і статус*. Нью-Йорк: Сучасність.
- Шевчук, С. В., Клименко, І. В. (2011). *Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник*. Київ: Алерта.

References

- Babych, N.D. (2003). *Praktychna stylistyka i kultura ukraïnskoi movy* [Practical stylistics and culture of the Ukrainian language]. Lviv: Svit Publ (in Ukrainian).
- Boriak, Hennadii (2016). *Ukrainska identychnist i movne pytannia v Rosiiskii imperii: sproba derzhavnoho rehuliuvannia* [Ukrainian identity and the language issue in the Russian Empire: an attempt at state regulation]. Kyiv: Klio Publ. (in Ukrainian).
- Brytsyn, V. (2001). *Odnoskladni rechennia v ukrainskii movi: do pytannia metodolohii yikhnoho doslidzhennia* [Monosyllabic sentences in the Ukrainian

- language: to the question of the methodology of their research]. *Movoznavstvo*, 3, 7–14 (in Ukrainian).
- Danylenko, A. I. (2003) *Predykaty, vidminky i diatezy v ukrainskii movi: istorychnyi i typolohichnyi aspekty* [Predicates, cases and diatheses in the Ukrainian language: historical and typological aspects]. Kharkiv: Oko Publ. (in Ukrainian).
- Dziuba, Ivan. (1965). *Internatsionalizm chy rusyfikatsiia?* [Internationalism or Russification?]. URL: [http:// litopys.org.ua/idzuba/dz.htm](http://litopys.org.ua/idzuba/dz.htm). (In Ukrainian).
- Hinzburh, M. (2008). Syntaksychni konstruksii u fakhovykh tekstakh: praktychni vysnovky z rekomendatsii movoznavtsiv [Syntactic constructions in professional texts: practical conclusions from the recommendations of linguists]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha". Seriiia "Problemy ukrainskoi terminolohii"*, 20, 26–32 (in Ukrainian).
- Hladkyi, M. (1928). Sprava populiaryzatsii naukovooho znannia [The matter of popularization of scientific knowledge]. *Zhyttia y Revoliutsiia*, 8, 144–154 (in Ukrainian).
- Horodenska, K. (2001). Syntaksychna spetsyfika ukrainskoi naukovoii movy [Syntactic specificity of the Ukrainian scientific language]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist*, 1 IV, 11–14 (in Ukrainian).
- Hryshchenko. A. P. (Red.) (1997). *Suchasna ukrainska literaturna mova* [Modern Ukrainian literary language]. Kyiv: Vyscha shkola Publ. (in Ukrainian).
- Koval, A. P. (1978). Praktychna stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy [Practical stylistics of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Vyscha shkola Publ. (in Ukrainian).
- Kunch, Z. (2018). Features of Ukrainian Translation of Passive Verbal Constructions in Scientific and Technical Texts. *Acta Neophilologica*, XX (2), 132–141. DOI: <https://doi.org/10.31648/an.3642> (in English).
- Kunch, Z., Holubinka, N. (2004). Pasyvni diieslivni konstruksii v ukrainskomu naukovomu movlenni [Passive verb constructions in Ukrainian scientific speech]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha". Seriiia "Problemy ukrainskoi terminolohii"*, 503, 24–27 (in Ukrainian).
- Kurylo, O. (1930). Pro ukrainski bezpidmetovi konstruksii z prysudkovymy diiepryslivnykamy -no, -to [About Ukrainian subjectless constructions with predicate adverbs -но, -то]. *Zbirnyk seksii hramatyky ukrainskoi movy*, 1, 1–39 (in Ukrainian).
- Lavrinets, O. (2014). Pasyvni konstruksii z diieslovamy na -sia v suchasni naukovi movi: synonimiia ta paralelizm funktsionuvannia [Passive constructions with verbs in -sia in modern scientific language: synonyms and parallelism of functioning]. *Ukrainska mova*, 1, 61–75 (in Ukrainian).
- Matsko, L. I., Matsko, O. M., Sydorenko, O. M. (2005). *Ukrainska mova* [Ukrainian language]. Donetsk: TOV VKF «BAO» Publ. (in Ukrainian).
- Nepyivoda, N. (1997). Mova ukrainskoi nauково-tekhnichnoi literatury (funktsionalno- stylistychnyi aspekt) [The language of Ukrainian scientific and technical literature (functional and stylistic aspect)]. Kyiv: Mizhnar. fin. Ahentsiia Publ. (in Ukrainian).

- Piletskyi, V. (2016). Diieslivni formy ta viddiieslivni imennyky i prykmetnyky v naukovo-tekhnichnii terminolohii (problemy tvorennia ta funktsiiuvannia) [Verbal forms and adverbial nouns and adjectives in scientific and technical terminology (problems of creation and functioning)]. *Problemy humanitarnykh nauk. Seria "Filolohiia"*, 38, 236–249 (in Ukrainian).
- Podolynnyi, A. (2011). Serhii Smerechynskyi: Sprava № 826 [Serhiy Smerechynskyi: Case No. 826]. *Zeleneie zhyto: Vybr. tv.* Vinnytsia: DKF Publ. (in Ukrainian).
- Ponomariv, O. D. (1992). *Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy* [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Lybid Publ. (in Ukrainian).
- Ponomariv, O. D. (Red.). (2001). *Suchasna ukrainska mova* [Modern Ukrainian language]. (2-he vyd.). Kyiv: Lybid Publ. (in Ukrainian).
- Serbenska, O. (2004). *Kultura usnoho movlennia* [Oral speech culture]. Kyiv: Tsentr navch. l-ry Publ. (in Ukrainian).
- Sherekh, Yu. (1951). *Narys suchasnoi ukrainskoi movy* [An essay on the modern Ukrainian language]. Miunkhen (in Ukrainian).
- Shevchuk, S.V., Klymenko, I.V. (2011). *Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam* [Ukrainian language for professional direction]. Kyiv: Alerta Publ. (in Ukrainian).
- Shevelov, Yu. (1987). *Ukrainska mova v pershii polovyni dvadtsiatoho stolittia (1900–1941). Stan i status* [The Ukrainian language in the first half of the twentieth century (1900–1941). Condition and status]. Niu-York: Suchasnist Publ. (in Ukrainian).
- Simovych, V. (1919). *Hramatyka ukrainskoi movy dlia samonavchannia ta v dopomohu shkilnii nautsi* [Grammar of the Ukrainian language for self-study and to help school science]. Kyiv: Liaiptsig (in Ukrainian).
- Smerechynskyi, S. (1928). *Kudy yde ukrainska mova? Do pytannia pro predykatyvnyi nominatyv ta "predykat" instrumental v ukrainskii movi* [Where is the Ukrainian language going? To the question of the predicative nominative and the "predicate" instrumental in the Ukrainian language]. *Zapysky istorychno-filolohichnoho viddilu*, XIX, 185–203 (in Ukrainian).
- Smerechynskyi, S. (1932). *Narysy z ukrainskoi syntaksy (u zviazku z frazeolohiieiu ta stylistykoiu)* [Essays on Ukrainian syntax (in connection with phraseology and stylistics)]. Kyiv, Reprint from the publication 1932 (in Ukrainian).
- Sulyma, M. (1927). *Z istorii ukrainskoi movy* [From the history of the Ukrainian language]. Kharkiv: Rukh Publ. (in Ukrainian).
- Sulyma, M. (1928). *Ukrainska fraza. Korotenki nacherky* [Ukrainian phrase. Short sketches]. Kharkiv: Rukh Publ. (in Ukrainian).
- Syniavskyi, O. (1931). *Normy ukrainskoi literaturnoi movy* [Norms of the Ukrainian literary language]. Kyiv, 2018, Reprint from the publication 1931 (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I., Horodenska, K. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy* [Theoretical morphology of the Ukrainian language]. Kyiv: Pulsary Publ. (in Ukrainian).

Yushchuk, I.P. (2003). *Ukrainska mova* [Ukrainian language]. Kyiv: Lybid Publ., 640 p. (In Ukrainian).

Zubkov, M. (2004). *Suchasna ukrainska dilova mova* [Modern Ukrainian business language]. Kharkiv: Torsinh Publ., 448 p. (In Ukrainian).

Zoriana Kunch. Smerechynsky S. about the specifics of using impersonal structures with a projection on current regulations. The purpose of this study is to find out the specific morphological and syntactic features of Ukrainian scientific and technical speech in the context of Smerechynskyi's S. concept of models using impersonal verb constructions in -но [no], -то [-to] as well as to project this concept to the current normative and to formulate recommendations for impersonal application forms. In order to achieve this goal, the following tasks have been identified: 1. To formulate the reasons for the appearance of distortions in the syntactic system of scientific and technical speech. 2. Identify the most important rules for using impersonal forms following the concept formulated in Smerechynskyi's S. textbook "Essays on Ukrainian Syntax" (1932). 3. Compare these rules with other teachings of the beginning of the 20th century with modern requirements for forming texts of a scientific and technical style, reflected in the scientific literature. 4. Based on grammatical works of previous periods, propose provisions for improving the modern normalization on this issue.

The work uses many theoretical methods and techniques: deduction, induction, synthesis, generalization, and systematization. Interpretive methods are also applied, which are based on the principles of systematicity and make it possible to explain empirical materials concerning primary assumptions and vocations to integrate the received empirical data into a single scientific system. A comparative and comparative analysis makes it possible to reveal the facts of the interfering influence of the Russian language on Ukrainian, to single out the consequences of the interference at the syntactic level. It was established that the modern Ukrainian literary language, formed dialectically, has a personality at the center of the message. Therefore active constructions prevail in it. However, when it is necessary to focus on actions without considering the subject, the Ukrainian language adds constructions with predicative forms in -но [-no], -то [-to], which are specific features of Ukrainian syntax. Modern scientific literature singles out the following most essential features of forms in -но [no], -то [-to], which are also recorded in the concept of Smerechynskyi S.: 1) Forms -но [-no], -то [-to] are verb forms related to passive participles in origin, but different from the latter by the fact that they are unchanged and perform only a predicative function in a sentence; 2) Impersonal forms in -но [-no], -то [-to] express a completed action that has recently passed, so they do not need the auxiliary word was. If it is reported about a long-finished or future action, this form is combined with the auxiliary verb was or will be; 3) Models with verb forms in -но [-no], -то [-to] emphasize effectiveness, the presence of inevitable consequences at the moment of speech. Therefore they are suitable for use in all styles. In science, their use is also due to the reluctance to emphasize the author's

position. It is recommended to activate in modern scientific and technical speech ancient Ukrainian models - impersonal monosyllabic sentences with a verb form in -но [-no], -то [-to], in which the subject is not named, as well as active constructions with different forms of verb formations that convey the dynamics of thought, accurately and accurately reproduce living vernacular.

Key words: Ukrainian language, norm of the literary Ukrainian language, Smerechynsky S., normalization, impersonal forms in -но [-no], -то [-to], syntactic norm

---

Куньч Зоряна Йосипівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка катедри української мови Національного університету «Львівська політехніка», <http://orcid.org/0000-0002-8924-7274>; zorjana.kunch@gmail.com